

the violation of the provisions of the Covenant; 3) consideration of individual complaints about violations by the State party to the rights enshrined in the Covenant. Particular attention is paid to the practice of considering individual cases in the field of freedom of expression as the most effective mechanism of the Committee.

The Committee's practice was analyzed in three categories of cases, namely: general issues related to freedom of expression; freedom of information; on the legality of restricting freedom of expression as such is the most interesting and significant in practice.

Keywords: Freedom of expression, UN Human Rights Committee, International Covenant on Civil and Political Rights of 1966.

Розвадовський В.І.

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПРАВА АДВОКАТА В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

УДК 342.536.1

Постановка проблеми. Як відомо, конституційне судочинство, в порівнянні з кримінальним, цивільним, господарським та адміністративним процесом, має свої істотні відмінності, що в значній мірі й визначає специфіку діяльності адвоката, який бере участь у правовому забезпеченні інтересів певної сторони при розгляді конституційних судових справ.

Змістом конституційної юстиції, як відомо, є забезпечення верховенства і прямої дії Конституції України, захист прав і свобод людини і громадянина шляхом дослідження та тлумачення правових норм, головним чином, з позиції їх відповідності положенням Основного Закону України. Фактичні обставини справи з'ясовуються Конституційним Судом України (далі - КСУ) виключно на тому рівні, на якому вони можуть привести до оцінки конституційності закону або іншого нормативного акту, окремих його положень [1, с110].

Таким чином, якщо у в інших видах судового процесу вченими досягнуто вагомих успіхів, то інститут представництва у конституційному провадженні КСУ до цього часу не піддався критичному аналізу з боку науки конституційного права.

Стан дослідження. Фактично мета, суть та значення уповноваженого представника та його процесуальне становище в конституційному провадженні фактично ніким не досліджувалось.

Мета і завдання дослідження. Для нас важливо з'ясувати - як з матеріального, так і процесуального боку - природу інституту представника у конституційному судочинстві. Оскільки саме у процесі такого судочинства здійснюється конституційний контроль за найбільш спірними нормативно-правовими актами держави, проводиться офіційне тлумачення норм Конституції України тощо.

Виклад основного матеріалу. Правовий інститут представництва має широку сферу застосування. Він характерний як для галузей публічного права (зокрема, для кримінального процесу та адміністративного права), так і для приватного права (наприклад, цивільний процес та цивільне право), де він і отримав найбільшу розробленість і застосування. Потреба в ньому виникає не тільки тоді, коли сам представляється в силу закону (наприклад, через відсутність дієздатності) або конкретних життєвих обставин (наприклад, через хворобу, відрядження, зайнятості тощо) не може особисто здійснювати свої права та обов'язки [2, с.16].

Фактично сьогодні існує проблема щодо визначення статусу представника - адвоката у конституційному провадженні, оскільки в законодавстві про КСУ існує прогалина стосовно його прав та обов'язків у цьому специфічному виді провадження.

Формально висновок про можливість залучення адвоката до конституційного провадження можна зробити опосередковано через аналіз статті 70 Закону України «Про Конституційний Суд України» 2017 року (далі – Закон про КСУ). Так, відповідно до частини першої вказаної статті учасниками вказаного провадження є суб'єкт права на конституційне подання, на конституційне звернення, на конституційну скаргу (уповноважена особа, що діє від його імені) та орган або посадова особа, які ухвалили акт, що є предметом розгляду в КСУ (далі - учасник конституційного провадження). А також - залучені Судом до участі у розгляді справи органи та посадові особи, свідки, експерти, спеціалісти, перекладачі та інші особи, участь яких необхідна для забезпечення

об'єктивного і повного розгляду справи (далі - залучений учасник конституційного провадження) [3].

Враховуючи вищезазначене, можна визначити права та обов'язки учасника - адвоката у конституційному провадженні, виходячи зі статті 71 Закону про КСУ, яка закріплює права та обов'язки учасника конституційного провадження загалом. Отож, адвокат як учасник конституційного провадження має право:

- 1) знайомитися із матеріалами справи;
- 2) давати усні та письмові пояснення;
- 3) викладати свої думки з питань, що розглядаються;
- 4) ставити з дозволу головуючого запитання іншим учасникам конституційного провадження;
- 5) заявляти клопотання;
- 6) подавати заяви про відвід судді КСУ;
- 7) користуватися іншими правами, передбаченими цим Законом та Регламентом КСУ.

При дослідженні даної проблеми вважаємо за доцільне навести приклади із зарубіжної конституційно-судової практики. Так, у Чехії відповідно до вимог статті 29 закону «Про Конституційний Суд» (в редакції від 16 червня 1993 року) [4] учасник конституційного провадження має право мати лише одного адвоката. Значно суворіші вимоги до представника сторони у конституційного провадження передбачає законодавець Румунії. За діючим законом стороною процесу має бути виключно адвокат, який має право виступати перед Верховним Судом касації та правосуддя.

В ФРН представниками зацікавленої сторони у конституційному провадженні мають право бути як адвокати, так і викладачі права. Дослідник Дідик Е. М. вважає, що участь адвоката, як представника в конституційному судочинстві, є обов'язковим [5].

На даний час участь адвоката, як представника сторони добре себе зарекомендовано в Франції, Австрії, Італії, Словенії, Швейцарії та інших [6].

На підставі викладеного, вважаємо за доцільне внести відповідні зміни до національного законодавства про КСУ з тим, щоб передбачити, хто може бути представником у конституційному провадженні в Україні, визначити каталог кваліфікаційних ви-

мог до зазначеного учасника даного провадження, особливості його правового статусу, перелік прав та обов'язків представника у конституційному провадженні, а також інші суміжні питання, пов'язані з участю такого представника.

На мою думку, таким представником у конституційному провадженні повинен бути адвокат, оскільки саме він забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі. Крім того, частина перша статті 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон про адвокатуру) передбачає, що адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, що, на мою думку, є важливою перевагою при участі адвоката у конституційному провадженні [7].

Важливо також зауважити, що пункт 6 частини першої статті 19 Закону про адвокатуру визначає головну мету адвокатської діяльності - представництво інтересів фізичних та юридичних осіб у судах під час здійснення кримінального, цивільного, господарського, адміністративного та конституційного судочинства, а також в інших державних органах, перед фізичними та юридичними особами. Однак, як вже зазначалося вище, законодавству не вистачає деталізації та чіткого визначення участі адвоката у конституційному провадженні.

Безумовно, при дослідженні прав адвоката у конституційному провадженні необхідно, перш за все, звернути увагу на статтю 20 Закону про адвокатуру, яка визначає професійні права адвоката. Так, під час здійснення адвокатської діяльності адвокат має право вчиняти будь-які дії, не заборонені законом, правилами адвокатської етики та договором про надання правової допомоги, необхідні для належного виконання договору про надання правової допомоги.

Однак крім зазначених прав, у зв'язку з особливостями конституційного судочинства, на наш погляд, доцільно також виділити певні специфічні права адвоката. Так, деякі науковці звертають увагу на не включенні до безпосередніх суб'єктів права на конституційне подання, звернення чи скаргу адвокатів. Дослідник А.

Власов вказує, що зазначене «обмежує адвокатську спільноту в доступі до правосуддя, недооцінює і необґрунтовано принижує дуже важливий в правовій державі правозахисний орган» [8].

З позицією пана А. Власова важко не погодитися, оскільки саме адвокатура виконує функцію надання професійної правової допомоги, а тому адвокати та адвокатура загалом (в особі Ради адвокатів України тощо) повинні бути внесені на законодавчому рівні до числа суб'єктів права на конституційне подання, звернення чи скаргу. Це підвищить рівень не тільки обґрунтованості правових позицій певної сторони у конституційному провадженні, але й допоможе у прийнятті більш збалансованих рішень КСУ щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим.

Отже, на підставі проведеного дослідження варто зазначити, що роль адвоката, як особи, яка забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, у конституційному провадженні посідає вагомє становище внаслідок специфіки останнього, а також - його важливості для суспільства та розвитку держави.

Зрозуміло, що для ефективного здійснення адвокатом своїх професійних функцій у конституційному провадженні, варто визначити на законодавчому рівні особливості його участі у даному судочинстві. Перш за все, варто визначити кваліфікаційні вимоги до такої особи. Як зазначалось вище, можна скористатися досвідом зарубіжних країн і встановити можливість здійснення представництва як адвокатами, так і викладачами права з науковим ступенем.

Однак з огляду на встановлення, внаслідок сучасних змін до процесуального законодавства, «монополії» адвокатів, доцільно передбачити на рівні національного законодавства, що представниками у конституційному судочинстві можуть бути виключно адвокати. Також, варто встановити кількість адвокатів, які одночасно можуть здійснювати представництво у конституційному провадженні, з врахуванням того, що велика їхня кількість може «гальмувати» та ускладнювати процес розгляду справи. Варто

враховувати й галузь права, якої стосується нормативно-правовий акт, конституційність якого перевірятиме КСУ. Оскільки це може бути пов'язано з іншими галузями права, крім конституційного права і процесу, а тому виникає потреба у залученні адвокатів, які компетентні у сфері кримінального, цивільного, адміністративного чи іншої галузі права.

Висновки. Отже, важливим є закріплення на законодавчому рівні особливостей правового статусу адвоката у конституційному судочинстві. Можна їх закріпити за аналогією зі статтею 20 Закону про адвокатуру, уповноваживши його на додачу правом на конституційне подання, звернення чи скаргу. Це гарантуватиме, як вже зазначалось, високопрофесійне представництво інтересів сторони, яка позивається в КСУ, та практичне і теоретичне «бачення» проблем, прогалин, суперечностей та інших невідповідностей оскаржуваних нормативно-правових актів відповідним положенням Конституції України. Іншими словами, адвокати на практиці зможуть забезпечити належне правове консультування з приводу відповідних питань.

На мою думку, вказане законодавче нововведення допоможе КСУ, оскільки спростить конституційне судочинство внаслідок наділення адвокатом зазначеним правом, а також позитивно вплине на вдосконалення практики реалізації всієї системи законодавства загалом та «приведення» його у відповідність до сучасних стандартів розвитку права та суспільства безпосередньо.

Описана нами модель законодавчого врегулювання статусу адвоката у конституційному провадженні можлива лише при традиційному юридико-позитивістському підході. Але сучасний КСУ налаштований впроваджувати доктрини «живого» права та «живої» Конституції, а значить його роль з даного питання буде активістською. Тому слід очікувати, що саме Суд буде крок за кроком вдосконалювати роль адвокатів у конституційному провадженні, виходячи із засад верховенства права, захисту гідності та прав людини, а також – конституційної демократії.

1. Цимбалістий Т. О. Конституційна юстиція в Україні, Навчальний посібник, К., 2007.
2. Розвадовський В.І. Інститут представництва у конституційному провадженні. Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодав-

ства України. Збірник наукових статей. Випуск 40. Івано-Франківськ. 2016. С.16-27.

3. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 13.07.2017 р. № 2136-VIII (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, ст.376) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2136-19>.
4. Закон «Про Конституційний суд» від 16.06.1993 р. режим доступу: <http://www.zakonyprolidi.cz/sc/1993-182>
5. Дидык Э. М. Понятие и значение судебного представительства адвокатом интересов доверителя в конституционном судопроизводстве /Э.М. Дидык// Адвокатская практика. – 2014. - № 3 – С. 38.
6. Заборовський В. В., Жежихова М. Особливості правового становища адвоката у конституційному судочинстві. Конституційно-правові академічні студії № 1/2016. С. 109 – 117.
7. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282). [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.
8. Власов А. А. Конституционное правосудие и право адвоката на запрос (организационный и процессуальный аспекты). Учетные труды Российской Академии адвокатуры и нотариата. 2013. №1. С. 10 – 12.

Розвадовський В.І. Процесуальні права адвоката у конституційному провадженні: теорія і практика

У статті досліджується правова природа, правовий статус, права і обов'язки адвоката в конституційному провадженні. Автор відзначає, що адвоката слід наділити правом на конституційне подання, звернення чи скаргу.

Ключові слова: адвокат, представник у конституційному провадженні, конституційне провадження, професійна правова допомога.

Розвадовский В.И. Процессуальные права адвоката в конституционном производстве: теория и практика

В статье исследуется правовая природа, правовой статус, права и обязанности адвоката в конституционном производстве. Автор отмечает, что адвоката следует наделить правом на конституционное представление, обращение или жалобу.

Ключевые слова: адвокат, представитель в конституционном производстве, конституционное производство, профессиональная правовая помощь.

Rozvadovsky VI Procedural Rights of a Lawyer in Constitutional Proceedings: Theory and Practice

The article investigates the legal nature, legal status, rights and duties of a lawyer in the constitutional proceeding. The author notes that it is expedient to make

appropriate changes to the national legislation on the CCU in order to predict who can be a representative in constitutional proceedings in Ukraine, to determine the catalog of qualification requirements for the specified participant of this proceeding, especially its legal status, the list of rights and obligations, representations in the constitutional proceeding, as well as other related issues related to the participation of such a representative.

In the constitutional proceeding, first of all, it is necessary to draw attention to Article 20 of the Law on the Bar, which defines the professional rights of a lawyer. Thus, while exercising lawyer's activity, the lawyer has the right to take any actions not prohibited by law, the rules of lawyer's ethics and the contract on the provision of legal assistance necessary for the proper performance of the contract on the provision of legal assistance.

Summing up, the author believes that the lawyer should be granted the right to a constitutional petition, appeal or complaint. the mentioned legislative innovation will help the CCU, as it will simplify the constitutional justice as a result of giving the lawyer the said right, and also will positively influence the improvement of the practice of implementing the whole system of legislation in general and «bringing it» in line with modern standards of development of law and society directly.

Key words: lawyer, representative in constitutional proceeding, constitutional proceeding, professional legal assistance.